

JAAERVERSLAG

2017/2018

We develop the South African Agricultural Industry.
Ons ontwikkel die Suid-Afrikaanse Landbou Industrie.

SENTRUM VAN UITNEMENDHEID

Grond

Ernest Pringle

Ernest Pringle dien as voorsitter en Sandy La Marque as onder-voorsitter van die sentrum van uitnemendheid en word bygestaan deur Annelize Crosby en Yolisa Mfaise.

Gedurende die verslagperiode, naamlik Mei 2017 tot Junie 2018, was hierdie Sentrum van Uitnemendheid betrokke by die volgende aktiwiteite:

Grondonteiening sonder vergoeding

In Desember 2017 tydens sy jaarlikse beleidskonferensie, het die African National Congress (ANC) besluit om 'n beleid van onteiening sonder vergoeding te volg. Dit moet geskied sonder enige ontwinging in die landbou-sektor of 'n nadelige invloed op voedselsekerheid in die land en mag ook nie ekonomiese groei en werkskepping ondermyn nie.

In Maart 2018 het die EFF die parlement versoek om 'n mosie te aanvaar vir die aanstelling van 'n ad hoc-komitee om die Grondwet te wysig. Die ANC het ten gunste van hierdie mosie gestem, onderhewig aan sekere wysigings aan die oorspronklike mosie. Dié wysigings sluit in dat die aangeleentheid na die Grondwetlike Hersieningskomitee eerder as 'n ad hoc-komitee verwys moet word; dat die impak daarvan op voedselsekerheid en die ekonomie in ag geneem moet word; en dat enige verwysing na staatsvoogdyskap van grond geskrap moet word.

Daarna het die parlement beveel dat die Grondwetlike Hersieningskomitee openbare konsultasies hou en voorleggings oorweeg oor die wenslikheid daarvan om artikel 25 van die Grondwet te wysig. Die komitee moes sy bevindinge aan die parlement voorsien teen die einde van Augustus 2018. Hierdie datum is later verander na 15 September 2018.

Agri SA het 'n aantal mediaverklarings uitgereik en deelgeneem aan verskeie televisie- en radio-onderhoude oor die aangeleentheid. Personelede van Agri SA het ook artikels gepubliseer met die fokus op die impak wat onteiening sonder vergoeding op die ekonomie en die landbousektor sal hê en die wetlike implikasies van 'n wysiging van artikel 25 van die Grondwet.

Die organisasie het ook bygedra tot forums and samesprekings in hierdie verband¹.

“Agri SA het 'n omvattende skriftelike voorlegging aan die Grondwetlike Hersieningskomitee gedoen, waarin hy die wysiging van artikel 25 teenstaan.”

Tydens die sentrumvergadering in Maart het Agri SA sy strategie oor onteiening sonder vergoeding aangebied en het ook professor Elmien du Plessis genooi om 'n indiepte-aanbieding hieroor te maak.

Agri SA het 'n omvattende skriftelike voorlegging aan die Grondwetlike Hersieningskomitee gedoen, waarin hy die wysiging van artikel 25 teenstaan. Agri SA het met senior regslieders beraadslaag en geskakel met verskeie belanghebbendes en ook gevra vir 'n geleentheid om die Hersieningskomitee toe te spreek.

Die Sentrum van Uitnemendheid vir Grond se werk in 2018 sal ongetwyfeld in 'n groot mate fokus op die kwessie van onteiening sonder vergoeding in die grondhervormingsdebat.

¹ Dit sluit in die Grondhervormingstaakspan, wat insluit Agbiz, Basa en Afasa. Afasa het onttrek uit die groepering. In April 2018 het Agri SA voorleggings gemaak by 'n Grondhervormingskonferensie wat deur die Gordon Institute Business School aangebied is.

Grondoudit

Die resultate van die grondoudit is op 1 November 2017 bekend gemaak. Die grondoudit wat gesamentlik deur Agri SA/ADS/Landbouweekblad onderneem is, het wye mediadekking in Suid-Afrika sowel as internasionaal geniet. In Maart 2018 het die regering uiteindelik sy eie lank verwagte grondoudit bekend gemaak.

“Die staat se oudit is uit verskeie oorde gekritiseer. Die staat se verslag bevat etlike foute in die teks en tabelle en slaag nie daarin om al die bewerings wat gemaak is te staaf nie.”

Die staat se oudit is uit verskeie oorde gekritiseer. Die staat se verslag bevat etlike foute in die teks en tabelle en slaag nie daarin om al die bewerings wat gemaak is te staaf nie. Die Agri SA-oudit is gekritiseer deur professore Ben Cousins en Ruth Hall van die Universiteit van die Wes-Kaap omdat staatsgrond saam gegroep word met grond wat aangekoop is deur voorheen benadeelde individue. Agri SA het 'n gesprek gevoer met die twee professore en daarna die twee tipes eienaarskap van mekaar onderskei. Verdere werk word gedoen om die Agri SA-grondoudit te verfyn.

WETGEWING

Wetsontwerp op Landbougrondbesit

In Maart 2017 het die minister van landelike ontwikkeling en grondhervorming 'n wetsontwerp gepubliseer wat poog om buitelandse besit van landbougrond te verbied en om die hoeveelheid landbougrond wat enige individu of regs persoon mag besit te beperk. Agri SA het in 'n skriftelike voorlegging sy kommer oor die implikasies van hierdie wetsontwerp uitgespreek.

Die organisasie het ook 'n voorlegging gedoen oor die sosio-ekonomiese impak-evaluasieverslag en deelgeneem aan die Nasionale Ekonomiese-, Ontwikkelings- en Arbeidraad (Nedlac)-proses in verband met hierdie wetsontwerp. In Januarie 2018, halfpad deur die Nedlac-proses, het die regering besluit om die wetsontwerp te onttrek met die doel om dit volledig te herskryf.

Wetsontwerp op Kommunale Grondbesit

In Julie 2017 het die departement van landelike ontwikkeling en grondhervorming 'n wetsontwerp gepubliseer wat voorsiening maak vir die oordrag van kommunale grond en omskakeling daarvan na eienaarskap van grondregte, die oordrag van eienaarskap, asook titel tot en registrasie van kommunale grond. Agri SA het in 'n voorlegging oor die wetsontwerp sekere kommer uitgespreek en die ontsluiting van die potensiaal

van landboubedrywighede in kommunale gebiede beklemtoon.

Grondwaardasieregulasies

Die kantoor van die waardeerder-generaal het regulasies uitgevaardig wat poog om duidelikheid te verskaf oor die vertolking van artikel 25(3) van die Grondwet. Artikel 25(3) vereis dat billike en regverdigde vergoeding betaal word vir grond wat onteien word. Hierdie konsep van billikheid en regverdigheid was ingevoeg by die Wet op Eiendomwaardasie, wat vereis dat die staat die billike en regverdigde waarde van eiendom moet uitbetaal wanneer sodanige eiendom deur die staat verkry word vir grondhervormingsdoeleindes. Die konsepregulasies stel voor dat die huidige gebruikswaarde van grond, tesame met die markwaarde, aangewend word om by 'n billike en regverdigde waarde uit te kom.

Die kantoor van die waardeerder-generaal het op Agri SA se versoek werkwinkels in die provinsies gehou om die inhoud van die regulasies aan Agri SA-lede te verduidelik. Agri SA het in sy skriftelike kommentaar op die regulasies gemaak dat, terwyl dit noodsaaklik is om korrupsie en oordrewe grondwaardes te verhoed, dit ook belangrik is om te verseker dat grondeienaars nie benadeel word deur te vereis dat hulle grondhervorming moet befonds wat in die openbare belang is nie. Die koste van grondhervorming moet dus nie van grondeienaars wie se grond

vir grondhervormingsdoeleindes benodig word, verhaal word nie.

Restituisie-wysigingswetsontwerp

Nadat die vorige Restituisie-wysigingswet wat die eiseproses in 2014 heropen het, as ongrondwetlik verklaar is in 2016 en alle verdere eise opgeskort is, het 'n ANC-parlementslid 'n private wetsontwerp geformuleer en in 2017 ter tafel gelê. Hierdie wetsontwerp stel weer voor dat die grondeiseproses heropen word. Die portefeuljekomitee vir landelike ontwikkeling en grondhervorming het gevra vir voorleggings oor die wetsontwerp. Agri SA het in sy voorlegging gemaak teen die onbedoelde gevolge van die heropening van die eiseproses. Agri SA het ook gevra vir 'n geleentheid om die komitee toe te spreek tydens die openbare verhoor wat sou volg.

Wysigingswetsontwerp op die Uitbreiding van Verblyfsekerheid

'n Wysigingswetsontwerp is in 2017 in die parlement ter tafel gelê. Die wetsontwerp maak voorsiening vir grondregte-bestuurskomitees en 'n grondregte-bestuursraad, dit maak bemiddelling in uitsettingsake verpligtend en wysig sekere definisies in die wet. Dit bevat ook 'n klousule waarteen Agri SA gekant was, naamlik dat die hof nie 'n uitsettingsbevel mag uitreik in gevalle waar bewoners geen regsverteenvoerding het nie. Agri SA het voorleggings gedoen aan die portefeuljekomitee

vir landelike ontwikkeling en grondhervorming sowel as die gekose komitee vir grond en mineraal hulpbronne.

LITIGASIE

Msiza-saak

Dié saak gaan oor die berekening van regverdige en billike vergoeding aan eienaars vir grond wat aan huurarbeiders toegestaan is. Agri SA het as *amicus curiae* voorleggings aan die Appèlhof gemaak oor die oorweging van markwaarde in die bepaling van billike en regverdige vergoeding ingevolge artikel 25 van die Grondwet.

In September 2017 het die Appèlhof 'n bevel uitgereik ten gunste van die appèllante, naamlik 'n verhoging van die vergoedingbedrag betaalbaar aan grondeienaars, soos bepaal deur die Grondeisehof. Die hof het bepaal dat geen arbitrêre aftrekkings van markwaarde toegelaat mag word nie. Die hof het ook bevind dat daar geen feite bestaan wat die aftrekking van die bedrag van R300 000 (die arbitrêre bedrag wat die Grondeisehof van die markwaarde afgetrek het vir grondhervormingsdoeleindes) te regverdig nie. Die Grondeisehof het arbitrêr besluit op hierdie bedrag sonder enige rasonale grondslag. Die berekening was dus ongegrond en nie houdbaar nie.

INTERAKSIE MET EKSTERNE BELANGHEBBENDES

Grondrestituisie

Die restituisiekommissie het Agri SA gevra om in Augustus 2017 deel te neem aan 'n werkwinkel oor volhoubare restituisievestigingsmodelle in Oos-Londen. Agri SA het 'n skriftelike inset gelewer. Die kantoor van die hoofgrondeisekommissaris is in November 2017 gevra om verdere toeligting hieroor aan sy affiliasies tydens 'n sentrumvergadering te verskaf. Sodanige toeligting was waardevol vir affiliasies omdat hulle 'n geleentheid gehad het om spesifieke uitdagings wat hulle ervaar ten opsigte van restituisie-aangeleenthede in hul provinsies, uit te lig.

Toegang tot grafte op plase

In April 2018 is Agri SA genooi om 'n voorlegging te doen tydens die openbare verhoor van die Kommissie vir die Bevordering en Beskerming van Kulturele en Linguistiese Regte (CRL-kommissie) oor toegang tot grafte op plase. Die verhoor was die gevolg van klagtes wat die kommissie ontvang het van gemeenskappe wat na bewering dikwels toegang geweier word tot grafte op plase waar hul familieledede begrawe is. Die Agri SA-voorlegging het aanbevelings ingesluit wat gunstig deur die kommissie ontvang is.

Nelson Mandela-stigtingsprojek

Met die besef dat inisiatiewe addisioneel tot dié van die regering noodsaaklik is om

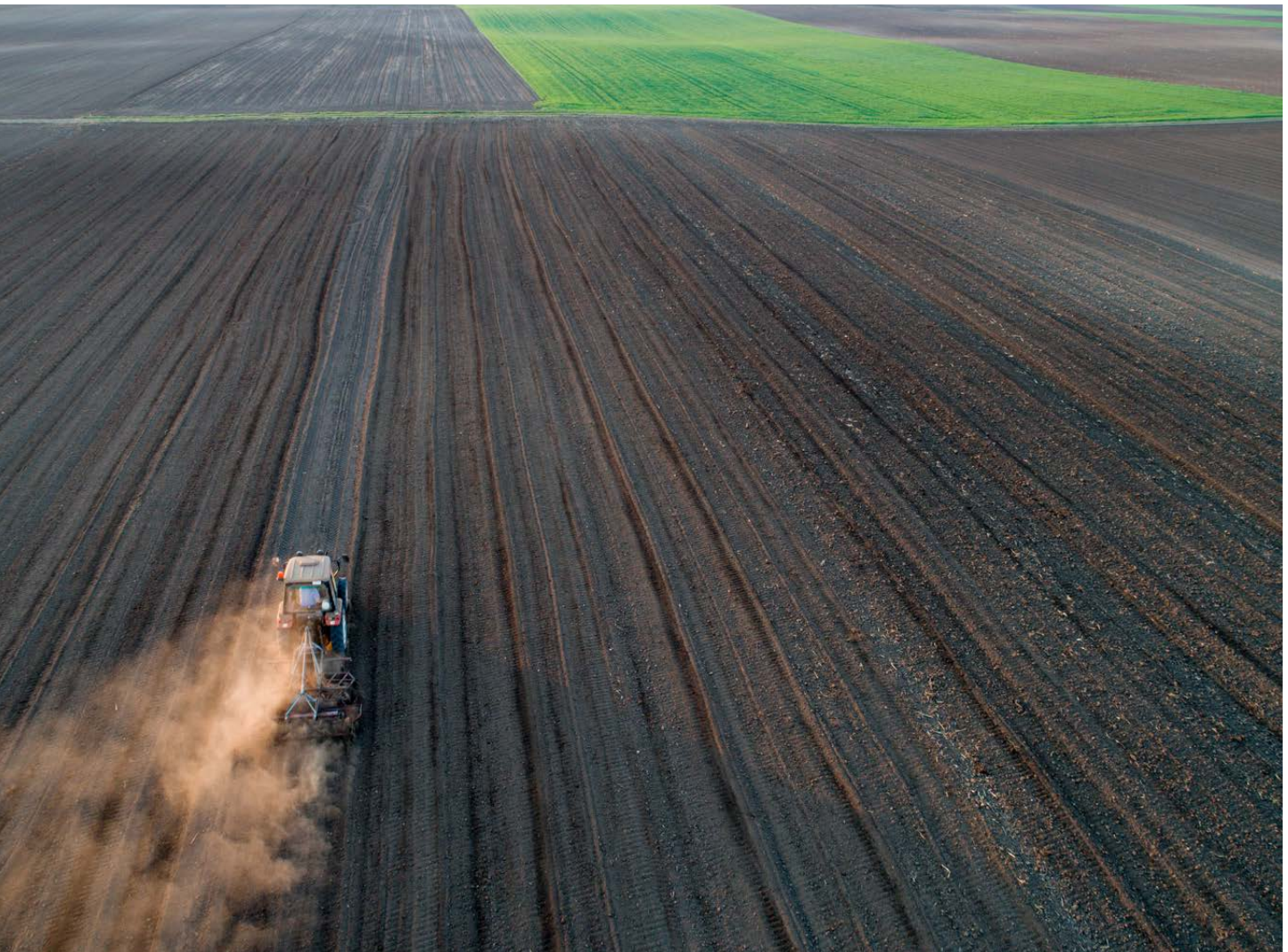
hongersnood in Suid-Afrika uit te wis, huldig Agri SA asook die ander stigtingsvennote² 'n visie van stabiele, dinamiese en inklusiewe landelike gemeenskappe wat in harmonie leef en waar armoede en hongersnood iets van die verlede is. Die vennote erken verder dat kleinskaalse gemeenskapsboerdery 'n noodsaaklike rol speel in die bevordering van volhoubare

grondhervorming en 'n volhoubare landelike bestaan.

In reaksie op Agri SA se versoek aan belangegroepes is nege voorstelle ingedien waaruit vier projekte gekies is. Ná afloop van die kortlysingsproses het die stigtingsvennote besluit om perseelbesoeke af te lê by die KwaZulu-Natal-projekte onder leiding van Kwanalu. Die doel

van die besoeke was om 'n beter begrip te verkry van die drie projekte in die Kwanalu-voorstel en om te bepaal watter ingrypings nodig is. Die besoeke is in Julie 2018 onderneem.

Die algehele gebrek aan begroting vir die bedrywighede van die taakspan sowel as die implementering van ingrypings bly steeds 'n groot probleem.

² Stigtingsvennote sluit in Earthrise Trust, Agri SA, Afrigrow NPC en die Seriti-instituut. Die Nelson Mandela-stigting het die inisiatief aangebied onder leiding van voormalige president Kgalema Motlanthe. Saam vorm die vennote die JOTT.